

Fundargerð XXXVII. landsþings

Sambands íslenskra sveitarfélaga

Árið 2022 var landsþing Sambands íslenskra sveitarfélaga haldið í Hofi á Akureyri 28.–30. september og hófst það kl. 16:00.

1. Þingsetning

Aldís Hafsteinsdóttir formaður setti þingið og bauð þingfulltrúa velkomna. Í ræðu sinni þakkaði hún fyrir stuðninginn fyrir fjórum árum og að það hafi verið einstök forréttindi að vera valin sem formaður Sambands íslenskra sveitarfélaga.

Þá vék Aldís að því að undangengin fjögur ár hafi markast af óvissu og verið algerlega fordæmalausir tímar. Vegna Covid 19 urðu sveitarfélög og samfélagið allt að bregðast við áður óþekktum áskorunum. Á þessum erfiðu tímum sýndu sveitarstjórnarmenn og starfsmenn sveitarfélaga hvers megnugir þeir eru og þá notaði Aldís tækifærið og þakkaði skrifstofu sambandsins fyrir gott utanumhald og þá þjónustu sem sveitarfélög fengu í því ástandi sem ríkti. Aldís reifaði einnig náið samstarf sambandsins og ríkisins og mikilvægi þess að ríkisstjórnin lýsti því yfir að hún myndi áfram fylgjast með þróun í fjármálum sveitarfélaga í góðri samvinnu við þau og lofaði að standa með sveitarfélögum svo starfsemi þeirra myndi ekki raskast um of. Hversu vel tókst til er síðan álitamál, sagði Aldís.

Þá fjallaði Aldís um eflingu sveitarstjórnarstigins og hvernig málið kafnaði í umræðu um lágmarksíbúatölu sveitarfélaga. Því megi kannski segja að á undanförunum fjórum árum hafi ekki náðst sá árangur sem lagt var upp með en að fræjum hafi verið sáð og að vonandi nái þau að spíra á næstu árum. Einungis átta sveitarfélög eru með fleiri en 10 þúsund íbúa og 84% íbúa Íslands búa á milli Hvítánnu tveggja á suðvesturhorni landsins. Því sé ljóst að okkur hefur einhvers staðar fatast flugið m.t.t. byggðastefnu og meira jafnvægis í búsetuþróun í landinu, sagði Aldís og að þessi þróun muni halda áfram ef ekki verði gripið til róttækra aðgerða. Mögulega séu frekari sameiningar ekki leiðin en það verður að ræða þessa stöðu opinskátt og einlægt með það fyrir augum að þjónusta verði eflað við íbúa út um allt land.

Aldís reifaði helstu verkefni sambandsins og sveitarstjórnarmanna á næstu árum, en þar má m.a. nefna verkefni tengdum heimsmarkmiðunum, loftslagsmálum og áskorunum í sorpi og úrgangsmálum. Þessi mál eru flókin og nær því útilokað að sveitarfélögin geti hvert um sig sinnt þessum mikilvægu málaflokkum án þess að vera í víðtæku samstarfi um verkefni. Þá er stafræn umbylting annað risavaxið verkefni sem krefst þess að okkar smáa og fámenna samfélag gangi sem einn maður í átt að stafrænu Íslandi. Málefni Jöfnunarsjóðs, auknar skyldur og kröfur um bættu þjónustu í málefnum fatlaðs fólks og fjármögnun opinberrar þjónustu eru einnig mál sem þarfnast úrlausna og náins samstarfs sveitarfélaga og ríkis.

Í lokin þakkaði Aldís stjórn sambandsins, sveitarstjórnarmönnum og starfsmönnum sambandsins fyrir velvild og gott samstarf og óskaði nýkjörnum formanni sambandsins og tilvonandi stjórn velfarnaðar.

2. Kosning þingforseta, ritara og kjörbréfanefndar

Tillaga gerð um að þingforsetar verði Heimir Örn Árnason, forseti bæjarstjórnar á Akureyri og Unnur Valborg Hilmarsdóttir, sveitarstjóri í Húnaþingi vestra. Tillagan samþykkt samhljóða.

Tillaga um að þingritarar verði Valgerður Freyja Ágústsdóttir og Óttar Freyr Gíslason, starfsfólk Sambands íslenskra sveitarfélaga. Tillagan samþykkt samhljóða.

Í kjörbréfanefnd voru samþykkt: Bragi Bjarnason, forseti bæjarstjórnar í Árborg, Fjóra Valborg Stefánsdóttir sveitarstjórnarfulltrúi í Grýtubakkahreppi og Anna Sigríður Guðnadóttir, forseti bæjarstjórnar í Mosfellsbæ.

3. Framtíðarþróun sveitarstjórnarstigsins

Sigurður Ingi Jóhannesson, innviðaráðherra ávarpaði þingið.

Ráðherra þakkaði fráfarandi formanni fyrir gott og traust samstarf sl. ár og óskaði nýjum formanni til hamingju með kjörið.

Ráðherra fór yfir breytingar á nýju ráðuneyti, Innviðaráðuneyti og ný verkefni sem þar falla undir og aukna yfirsýn í kjölfar þess. Undir hið nýja ráðuneyti heyra nú húsnæðismál, skipulagsmál, samgöngumál, sveitarstjórnarmál og byggðamál. Ráðherra nefndi að eitt af lykilviðfangsefnum hins nýja ráðuneytis sé búsetufrelsi en öll verkefni ráðuneytisins eiga það sameiginlegt að leggja grunninn að því. Í því flest að þjónusta hins opinbera á að vera aðgengileg öllum óháð búsetu. Ráðherra vék að rafrænni fundaherferð ráðuneytisins um landið þar sem rætt verður við sveitarstjórnarfólk og stefna kynnt. Þá vék ráðherra að dýfu efnahags í kjölfar heimsfaraldurs og þá áskorun að draga úr verðbólgu. Því er í frumvarpi til fjárlaga dregið úr útgjöldum á öllum sviðum nema þeim er heyra til heilbrigðis- og félagsmála. Einnig þarf að koma jafnvægi á húsnæðismarkaðinn. Ráðherra fjallaði um nýkynnt þjóðaráttak ríkis og sveitarfélaga í uppbyggingu húsnæðis þar sem á næstu 5 árum verða byggðar 20.000 nýjar íbúðir og markmiðið að 30% þeirra verði hagkvæmar. Ríkið leggur fram fjármagn í húsnæðisstuðning til að ná fram þessum markmiðum. Þá skiptir HMS miklu máli í þessu samhengi, ekki síst hvað upplýsingagjöf varðar. Samkvæmt húsnæðisáætlunum sveitarfélaga er einungis gert ráð fyrir uppbyggingu 16.000 íbúða næstu fimm árin og því vantar 4.000 íbúðir upp á að markmið þjóðaráttaks náist. Þar hvílir ábyrgð á herðum sveitarfélaga að úthluta lóðum til uppbyggingar.

Þá vék ráðherra að fjármálum sveitarfélaga og nefndi að í kjölfar heimsfaraldurs hafi ríkið gripið til aðgerða er léttu undir með sveitarfélögum, t.a.m. hlutabótaleiðin. Gagnrýni á minni stuðning við sveitarfélög hér miðað við nágrannaríkin tók ekki mið af meira sjálfstæði sveitarfélaga hér á landi. Þá vék ráðherra að vinnu í tekjustofnanefnd, þar sem ekki náðist fullkominn samhljómur um niðurstöðu.

Skýrslan felur ekki í sér beinar tillögur en margvíslegar ábendingar sem nýtast eiga í stefnumótun og fjárhagslegum samskiptum ríkis og sveitarfélaga.

Nefndin kynnir nýtt líkan jöfnunarsjóðs sveitarfélaga til sögunnar sem einfaldar aðferðafræði við úthlutun framlaga úr sjóðnum, stuðlar að auknu gagnsæi og eykur gæði úthlutana. Mögulegt væri að innleiða þetta nýja kerfi í áföngum á yfirstandandi kjörtímabili.

Staða sveitarfélaga hafi versnað á undanförunum árum, og árið 2021 eru 30 sveitarfélög undir lágmarksviðmiði eftirlitsnefndar. Ráðherra nefndi þrjár meginorsakir þessa; rekstrarvandi, skuldavandi og svo ýmsar ástæður svo sem fábreytt atvinnulíf og lýðfræðileg þróun. Þá sé ljóst að þjónusta við fatlað fólk hefur reynst mun kostnaðarsamari en gert var ráð fyrir. Halli vegna þessa nam 9 ma. kr. árið 2020. Slíkt kalli á frekari skoðun og nú sé vinnuhópur að störfum sem skila á tillögum seinna í haust. Þá hefur kostnaður vegna leik- og grunnskóla aukist verulega. Leikskólagjöld sem hlutfall af rekstrarkostnaði hafa lækkað verulega frá aldamótum sem er þá tekjumissir. Þá var fasteignaskattur tiltekinn sérstaklega sem tekjustofn sem fylgir hækkandi fasteignamati.

Ráðherra kynnti þá ætlun sína að leggja fyrir frumvarp til breytinga á hafnalögum, sem fela í sér fullnægjandi heimildir hafna til að innheimta gjöld í samræmi við veitta þjónustu t.d. vegna sjókvíaeldis. Þá kemur til greina að búa til lagaumhverfi sem heimilar sveitarfélögum að leggja á hóflegt gistináttgjald.

Þá minntist ráðherra aftur á að markmið jöfnunarsjóðs er að jafna aðstöðu sveitarfélaga og beindi því til nýrrar stjórnar sambandsins að standa vörð um þennan mikilvæga sjóð. Á undanförunum árum hefur verið tekist á um málefni sjóðsins í dómssölum og nefndi ráðherra að málsóknir væru ekki rétta leiðin í samskiptum ríkis og sveitarfélaga og mikilvægt að fórna ekki meiri hagsmunum fyrir minni er kemur að þessu jöfnunartæki sveitarfélaga.

Að lokum óskaði ráðherra öllu sveitarstjórnarfólki til hamingju með kjörið og óskaði þeim velfarnaðar í sínum störfum.

4. Starfsemi sambandsins, helstu úrlausnarefni og stefnumótun

Karl Björnsson framkvæmdastjóri fór yfir skipulag og fjölbreytt verkefni og starfsemi Sambands íslenskra sveitarfélaga. Þar kom fram að í dag eru 63 af 64 sveitarfélögum í landinu aðilar að sambandinu. Sambandið er fjármagnað af Jöfnunarsjóði og með sértekjum og verkefni þess er að móta stefnu sveitarfélaga í stórum málum, fjalla um málefni er varða færslu verkefna milli ríkis og sveitarfélaga og varðandi þróun tekjustofna. Þá gætir sambandið hagsmuna sveitarfélaga, sérstaklega gagnvart ríki og alþingi. Eins sinnir sambandið fræðslu, útgáfu og upplýsingastarfsemi til sveitarfélaga ásamt þátttöku í opinberum nefndum, ráðum, stjórnnum og starfshópum. Þá vinnur sambandið umsagnir um lagafrumvörp og reglugerðardrög alþingis, auk þess að hafa aðkomu að kjarasamningum fyrir hönd sveitarfélaga.

Karl yfir þróun í fjölda karla og kvenna í sveitarstjórnnum og benti á þann merka áfanga að í dag eru fleiri konur en karlar í sveitarstjórnnum landsins. Hann vék einnig að háu endurnýjunarhlutfalli í sveitarstjórnnum og að ákveðin hættu sé á að of hröð endurnýjun komi niður á stofnanaminni meðal sveitarstjórnarfólks.

Í lokin vék Karl að stefnumörkun sambandsins og hversu mikilvægu hlutverki hún gegnir í starfi stjórnar sambandsins, fyrir starfsmenn sambandsins og fyrir fulltrúa sambandsins í nefndum og ráðum ríkisins. Þannig trygg skýr stefnumörkun skilvirkni í starfsemi sambandsins. Karl hvatti því til virkrar þátttöku í þeirri stefnumótunarvinnu sem fram fer á þinginu, en stefnt er að því að ný stefna sambandsins liggja fyrir í nóvember á þessu ári.

5. Áskoranir í fjármálum sveitarfélaga – Fjármálareglur og niðurstöður tekjustofnanefndar

Sigurður Á. Snævarr, sviðsstjóri hag- og upplýsingasviðs sambandsins.

Í máli Sigurðar kom fram að sveitarstjórnarfólk standi frammi fyrir miklum áskorunum á þessu kjörtímabili. Má þar nefna hallarekstur, jöfnun launa milli markaða, lýðfræðilega þróun og ekki síst samskipti við ríkið. Allt er þetta ógn við sjálfbærni sveitarfélaga.

Fram kom að tvær nefndir hafa verið að störfum er snúa að sjálfbærni í fjármálum sveitarfélaga. Önnur þeirra sneri að endurskoðun lagaákvæða um fjármál sveitarfélaga en hin um endurskoðun á tekjustofnum sveitarfélaga. Í þeirri fyrri náðist einhver árangur, þ.e. samstaða um ákveðin atriði er varða stefnu- og árangursmiðaða fjármálastjórn og að jafnvægisreglan tæki ekki einungis til samstæðu, heldur líka A-hlutans. Þá var samstaða um tillögur er varða kostnaðarmat, þ.e. að ágreiningi má vísa til oddamanns, og að áætlun um fjármögnun fylgi kostnaðarmati og að Ríkisendurskoðun taki reglulega út fjárhagsleg samskipti ríkis og sveitarfélaga. Um annað náðist ekki samstaða.

Tekjustofnanefndin átti að leita lausna til að auka fjárhagslega sjálfbærni sveitarfélaga en ekki náðist samstaða milli ríkis og sveitarfélaga og skilaði í reynd auðu er varðar sjálfbærni og styrkingu tekjustofna. Himinn og haf er á milli sjónarmiða sveitarfélaga og fjármálaráðuneytis. Þetta sé alvarleg staða. Fulltrúar sambandsins lagði fram ýmsar tillögur eða hlaðborð um styrkingu tekjustofna sveitarfélaga eða minni útgjöld þeirra.

Einnig nefndi hann tillögu að nýju reikniverki jöfnunarsjóðs þar sem sameina á nokkur framlög í eitt framlag þar sem tekið er tillit til þriggja skrefa til jöfnunar, þ.e. ólíka tekjumöguleika, ólíkar útgjaldaþarfir og svo sérstakar áskoranir.

Pallborðsumræður

Þátttakendur í pallborði voru Dagur B. Eggertsson borgarstjóri í Reykjavíkurborg, Ásta Stefánsdóttir sveitarstjóri í Bláskógabyggð og Ásthildur Sturludóttir bæjarstjóri Akureyrarbæjar. Spurt var hvort sveitarfélögin séu sjálfbær, geta þau litið í eigin barm,

þurfa þau auknar heimildir til að hækka skatta, þarf að hækka gjaldskrár, draga úr þjónustu og fleira.

Fram kom að vanfjármögnun í þjónustu við fatlað fólk skipti hér miklu máli og einnig sú staðreynd að stuðningur ríkis við sveitarfélög í heimsfaraldri var talsvert minni hér en í flestum öðrum OECD ríkjum. Fram kom ánægja með tillögur sambandsins í tekjustofnanefnd. Einnig var nefnt að draga þurfi úr kostnaði vegna bygginga á ríkisstofnunum s.s. hjúkrunarheimila og framhaldsskóla.

Áréttað var að sumt í tillögum sambandsins felur í raun í sér leiðréttingar og sveitarfélög þurfi líka að kostnaðarmeta sínar aðgerðir og voru kjarasamningar nefndir í því tilliti. Hvað varðar tillögur um jöfnunarsjóð þá snúa þær að breyttri úthlutun en ekki auknu fjármagni. Einnig kom fram að sveitarfélög geti varla notað gjaldskrárhækkanir sem leið þar sem skilaboðin eru að halda aftur af gjaldskrárhækkunum í erfiðu árferði og svo ber þeim að gæta hófs gagnvart íbúum sínum.

6. Samstarf ríkis og sveitarfélaga til að mæta áskorunum í húsnæðismálum – Rammasamningur um húsnæðismál og næstu skref

Hermann Jónasson, forstjóri Húsnæðis- og mannvirkjastofnunar og Anna Guðmunda Ingvarsdóttir, aðstoðarforstjóri Húsnæðis- og mannvirkjastofnunar kynntu tillögur starfshóps um aðgerðir og umbætur á húsnæðismarkaði.

Þau kynntu forsendur rammasamnings um húsnæðismál og fyrirhugaðar aðgerðir stjórnvalda. Þær markast m.a. af miklum sveiflum í uppbyggingu og verði húsnæðis á síðustu tveimur áratugum, en þær hafa skapað óstöðugleika á húsnæðismarkaðnum hér á landi. Þá reifuðu þau áhrif Covid 19 á húsnæðismarkaðinn, en þau voru gríðarleg m.a. vegna lágra vaxta og breyttrar neyslu.

Fyrir liggur að byggja þarf 35 þúsund íbúðir á næstu 10 árum til að mæta þörf vegna fólksfjölgunar. Þá er sameiginleg sýn og stefna ríkis og sveitarfélaga í húsnæðismálum meginforsenda þess að stuðla að stöðugleika í málaflokknum og að gerður sé rammasamningur milli ríkisins og sveitarfélaga um uppbyggingu húsnæðis næstu 10 árin.

Vinna í þessa átt er í gangi og í maí á þessu ári voru tillögur starfshóps um aðgerðir og umbætur á húsnæðismarkaði kynntar. Í framhaldi af því var gengið frá rammasamningi ríkis og sveitarfélaga um uppbyggingu 35 þúsund íbúða á næstu 10 árum. Í september var síðan haldinn upphafsfundur með sveitarfélögum um framkvæmd rammasamningsins.

Í rammasamningnum er að finna fjögur meginmarkmið: i. Uppbygging sé í samræmi við þörf (35 þúsund íbúðir byggðar á næstu 10 árum og framboð lóða standi undir því); ii. Tryggja framboð íbúða á viðráðanlegu verði (30% nýrra íbúða verði á viðráðanlegu verði og 5% nýrra íbúða séu félagslegar íbúðir); iii. Húsnæðisáætlanir haldi utan um og fylgi eftir samningsmarkmiðum; iv. Einn ferill um húsnæðisuppbyggingu.

Vinna næstu mánuði verður með eftirfarandi hætti: i. Samtöl við sveitarfélög - Rýni á stöðunni og áskorunum (september - október 2022); ii. Kostnaðarmat - Kostnaðarmati vegna húsnæðisstuðnings skilað til ráðuneytisins (október 2022); iii. Húsnæðisáætlanir - Endurskoðun og uppfærsla á húsnæðisáætlunum fyrir árið 2023 (október - janúar 2023); iv. Samningar (desember - janúar 2023); v. Húsnæðisáætlun Íslands - Áætlun fyrir heildar uppbyggingu á landinu (janúar 2023).

7. Tillögur kjörnefndar um stjórn

Kristinn Jónasson, formaður kjörnefndar kynnti fulltrúa í kjörnefnd, gerði grein fyrir vinnu nefndarinnar og fór yfir samþykktir um kjör stjórnar, formannskjör og kjörgengi.

Formaður var kosinn beinni kosningu sl. sumar.

Tillaga kjörnefndar að nýrri stjórn sambandsins er eftirfarandi:

Aðalmenn	Varamenn
Reykjavíkurborg	
Heiða Björg Hilmisdóttir (S)	Dagur B. Eggertsson (S)
Einar Þorsteinsson (B)	Árelía Eydís Guðmundsdóttir (B)
Hildur Björnsdóttir (D)	Kjartan Magnússon (D)
Suðvesturkjördæmi	
Rósa Guðbjartsdóttir Hafnarfjarðarkaupstaður (D)	Hjördís Ýr Johnson Kópavogsbær (D)
Guðmundur Ari Sigurjónsson Seltjarnarnesbær (S)	Sigrún Sverrisdóttir Hafnarfjarðarkaupstaður(S)
Norðvesturkjördæmi	
Lilja Björg Ágústsdóttir Borgarbyggð (D)	Einar Brandsson Akraneskaupstaður (D)
Nanný Arna Guðmundsdóttir Ísafjörður (Í)	Álfhildur Leifsdóttir Skagafjörður (V)
Norðausturkjördæmi	
Freyr Antonsson Dalvíkurbyggð (D)	Hafrún Olgeirsdóttir Norðurþing (D)
Jón Björn Hákonarson Fjarðabyggð (B)	Sunna Hlín Jóhannesdóttir (B)
Suðurkjördæmi	
Margrét Ólöf A. Sanders Reykjanesbær (D)	Helgi Kjartansson (T)
Walter Fannar Kristjánsson Flóahreppur (I)	Ásgerður K. Gylfadóttir Svf. Hornafjörður (B)

8. Mál sem þingfulltrúar leggja fram

Engin mál voru lögð fram með formlegum hætti, en nokkrir þingfulltrúar tóku til máls undir þessum dagskrárlíð. Alexandra Briem fjallaði um fjármálastöðu og tekjustofna sveitarfélaga og hvatti einnig til þess að vel sé hugað að þörf, fjármögnun og þenslu í tengslum við framkvæmdir á húsnæðismarkaði á næstu árum. Guðmundur Árni Stefánsson spurði hvaða fjármagn sé um að ræða af hálfu ríkisins þegar rætt er um uppbyggingu á húsnæðismarkaði. HMS var til svara og nefndi t.d. hlutdeildarlánin og húsnæðissjóð HMS fyrir tekjulægri hópa samfélagsins. Sara Dögg Svanhildardóttir fjallaði um áskoranir varðandi þjónustu við fatlað fólk, rétt þeirra til atvinnu og skyldur og hlutverk sveitarfélaga í þessum efnun. Lovísa Jónsdóttir hvatti til aukins gagnsæis í störfum kjörnefndar. Helgi Hlynur Ásgrímsson fjallaði um tekjustofna sveitarfélaga og benti á mikilvægi þess að þeir aðilar sem burði hafa til að leggja til samfélagsins geri það og tók löndunargjöld og álögur á laxeldisfyrirtæki sem dæmi. Kjartan Björnsson nefndi að rafræn kosning á formanni sambandsins sé handhæg aðferð en

að hún komi niður á möguleikum formannsefna til að kynna sig og þá ekki síst fyrir nýjum þingfulltrúum.

Fundi frestað til morguns.

9. Ávarp

Heiða Björg Hilmisdóttir, sem bar sigur úr býtum í rafrænu formannskjöri, flutti ávarp. Í máli hennar kom fram að á sama tíma og tekjustofnar sveitarfélaga duga ekki til að fjármagna lögbundin verkefni þá kalla íbúar eftir meiri þjónustu. Þjónusta við fatlað fólk og börn með fjölpættan vanda er vanfjármögnuð. Þessi skortur á tekjum hamlar fjárfestingum sem er forsenda þess að geta veitt þjónustu inn í framtíðina og er forsenda búsetufrelsis sem innviðaráðherra nefndi í ávarpi sínu.

Heiða vék þá að skýrslu tekjustofnanefndar og ítrekaði að þeirri vinnu er ekki lokið og samtal þurfi að vera betra við ríkið.

Heiða greindi frá því að í samtölum við kjörna fulltrúa að undanfögnu hafi verið samhljómur um tekjustofna sem ekki duga, en einnig ákall um meira samtal og samráð sambandsins við sveitarfélögin, t.a.m. markvissara samstarfi sambandsins og landshlutasamtaka. Einnig kom fram að mikil vinna er lögð í framtíðarsýn sem gengur svo ekki upp og upplifunin sé að ekki sé skýrt í dag hvert við stefnum. Þá var sátt um að efla og styrkja sveitarstjórnarstigið en að því eru nokkrar leiðir. Heiða lagði áherslu á að sambandið eigi að vera vettvangur umræðu og hún muni ekki beita sér fyrir að lög verði sett um lágmarksíbúafjölda sveitarfélaga. Þrátt fyrir ólíkar skoðanir um leiðir þá sé samhljómur um þau markmið sem finna má í lögum, byggðaáætlunum og sóknaráætlunum um að jafna aðgengi að þjónustu, jafna tækifæri til atvinnu og að stuðla að sjálfbærri þróun byggða um land allt.

Áhyggjur af kjörum sveitarstjórnarfólks og starfsumhverfi bar einnig á góma í samtali við kjörna fulltrúa. Gerð var könnun og niðurstöður sýna að mikið áreiti, neikvætt umtal og jafnvel ofbeldi fylgir því að starfa í sveitarstjórn. Nánar verður fjallað um þær niðurstöður hér á eftir. Fram kom í máli Heiðu að hún leggi áherslu á að starfsaðstæður og kjör kjörinna fulltrúa breytist.

Að lokum minnti Heiða á að sveitarfélög skapi grunn að góðu samfélagi og öflug sveitarfélög séu forsenda framfara á Íslandi um leið og hún sagðist hlakka til samstarfsins.

10. Starfsaðstæður kjörinna fulltrúa

Guðveig Eyglóardóttir, formaður verkefnisstjórnar um starfsaðstæður kjörinna fulltrúa, fór yfir starf og drög að skýrslu verkefnisstjórnarinnar. Guðveig fór yfir helstu ástæður þess að verkefnisstjórnin var sett á laggirnar og nefndi í því tilliti m.a. aukið álag á kjörna fulltrúa og takmörkuð geta margra sveitarfélaga til að takast á við stöðugt flóknari verkefni. Þá er það áhyggjuefni hversu hátt hlutfall

sveitarstjórnarfólks gefur ekki kost á sér aftur eftir eitt kjörtímabil og að konur eru líklegri til að gefa ekki kost á sér aftur eða hátt í 70% í samanburði við 50% karla.

Þá reifaði Guðveig helstu efnisþætti skýrslunnar og þær tillögur sem settar eru fram:

Beinn stuðningur og fræðsla. Fulltrúar hafa víða ekki aðgengi að aðstöðu til að taka á móti íbúum og upplifa takmarkað aðgengi að upplýsingum og gögnum. Þá telja fulltrúar sig illa undirbúna til að taka þátt í störfum sveitarstjórna. Helstu tillögur: Tryggja bættu aðstöðu og þá er Innviðaráðuneytinu falið að endurskoða 28. gr. gildandi sveitarstjórnarlaga um aðgang kjörinna fulltrúa að gögnum og upplýsingum. Sveitarstjórnarskóli SÍS efni til átaks í fræðslu og aukið framboði á rafrænum námskeiðum.

Upplýsingamiðlun, íbúalýðræði og uppbyggileg samskipti. Upplýsingar og íbúalýðræði er lykilinn að áhuga, þátttöku og samhug gagnvart verkefnum sveitarfélagsins. Góð samskipti milli kjörinna fulltrúa skapa grundvöll að árangursríku starfi innan sveitarstjórnar. Um fjórðungur kjörinna fulltrúa hefur orðið fyrir kynferðislegri áreitni og þá eru gerendur oftast kjörnir fulltrúar í öðru sveitarfélagi. Þá þarf einnig að taka á kynbundnu áreiti af hálfu almennings. Helstu tillögur: Innviðaráðuneytið meti í tengslum við endurskoðun sveitarstjórnarlaga hvort ástæða sé til að endurskoða ákvæði 103. gr. sveitarstjórnarlaga um rétt íbúa til upplýsinga. Afstaða verði tekin til þess hvort ástæða sé til að skylda sveitarfélög til að setja sér stefnu og viðeigandi verklagsreglur um upplýsingamiðlun til íbúa. SÍS hvetji sveitarstjórnir til að setja fram samskiptasáttmála og móta viðeigandi ferla/viðbrögð við brotum á sáttmálanum. Sveitarfélagaskóli SÍS veiti kjörnum fulltrúum fræðslu/ráðgjöf um þróun sáttmálans og eftirfylgni við brotum á honum. Þá eru sveitarstjórnir hvattar til að tryggja kjörnum fulltrúum handleiðslu og/eða stuðning í tengslum við neikvæð samskipti, áreiti og ofbeldi.

Álag, vinnufyrirkomulag og kjör. Álag: Íslenskar sveitarstjórnir eru næst fámennastar í Evrópu. Kjörnir fulltrúar á Íslandi eyða að meðaltali 40 klst. á mánuði í störf sín fyrir sveitarstjórnir. Þrjú af hverjum fjórum fulltrúum í íslenskum sveitarstjórnnum telja sig eiga erfitt með að samþætta starf kjörins fulltrúa öðrum starfsskyldum sínum og fjölskyldulífi. 58% kjörinna fulltrúa telja sig hafa verið undir miklu álagi í langan tíma vegna hlutverks síns í sveitarstjórn. Vinnufyrirkomulag: Álag á kjörna fulltrúa er mikið og hlutfallslega meira á kjörna fulltrúa í sveitarstjórnnum með íbúa á bilinu 500 til 1.000. Hátt í 85% kjörinna fulltrúa á Íslandi stunda aðra vinnu með skyldum sínum fyrir sveitarstjórn. Kjör: Ólíkt íslenskri löggjöf kveður norræn löggjöf ekki aðeins á um þóknun heldur einnig greiðslur til kjörinna fulltrúa vegna launataps í annarri vinnu. Algengast að kjörnir fulltrúar í sveitarstjórnnum hafi fengið á bilinu 100-149 þúsund kr. á mánuði í laun á árinu 2021. Aðeins innan Reykjavíkurborgar fá kjörnir fulltrúar full laun. Helstu tillögur: Innviðaráðuneyti og SÍS leiðbeini sveitarstjórnnum við að móta vinnufyrirkomulag við upphaf hvers kjörtímabils. Leiðarljósið þarf að vera gott samstarf, markviss vinnubrögð og fundir séu tímasettir með hliðsjón af fjölskylduábyrgð. Innviðaráðuneytið skoði við endurskoðun sveitarstjórnarlaga hvort ástæða sé til að rýmka viðmið 11. gr. sveitarstjórnarlaga um fjölda fulltrúa í

sveitarstjórnnum. Skoða kosti þess að sameinast öðru/m sveitarfélögum í því skyni að draga úr álagi á kjörna fulltrúa og efla stjórnsýslu sveitarfélaga. Innviðaráðuneyti endurskoði kjaraákvæði sveitarstjórnarlaga. Lagt er til að bætt verði við ákvæði í sveitarstjórnarlög í því skyni að bæta kjörnum fulltrúum upp tekjutap í annarri vinnu vegna t.d. funda/viðburða. Teknar verði upp svokallaðar barnagreiðslur að danskri fyrirmynd.

Í lokin benti Guðveig á að drögin að skýrslunni séu nú til umsagnar og hvatti þingfulltrúa til að senda inn tillögur og athugasemdir.

Pá var fimm Slido-spurningum varpað upp og verða svör þingfulltrúa höfð til hliðsjónar við áframhaldandi vinnu við þennan málaflokk.

Umræður:

Alexandra Briem hjá Reykjavíkurborg tók til máls og lagði til að sveitarstjórnarfolk ákveðið hvað geti talist ásættanlegur samskiptamáti á milli kjörinna fulltrúa og einnig í samskiptum kjörinna fulltrúa við starfsfolk sveitarfélaga. Alexandra benti jafnframt á að það sé einnig þörf á ferlum þegar samskiptin eru ekki sem skyldi og því þurfi að koma upp verklagi innan sveitarfélaga sem taki á slíkum málum.

11. Störf umræðuhópa

Fundarstjóri kynnti fyrirkomulag umræðuhópa, fundarstjóra hvers hóps og staðsetningu þeirra.

Störf umræðuhópa

1. *Meginmarkmið og leiðarljós, hlutverk sambandsins, samskipti við ríkið og tekjustofnar og vinnumarkaðsmál.*
2. *Mannréttindi og lýðræði, nýsköpun og stafræn umbreyting, meginmarkmið og leiðarljós og hlutverk sambandsins.*
3. *Menntun og velferð barna og velferð fullorðinna, meginmarkmið og leiðarljós og hlutverk sambandsins.*
4. *Skipulags- og húsnæðismál, umhverfis- og loftslagsmál, byggðamál, atvinna og innviðir, meginmarkmið og leiðarljós og hlutverk sambandsins*

Fundi frestað til morguns.

12. Kjörbréfanefnd skilar álit

Bragi Bjarnason, forseti bæjarstjórnar í Árborg, gerði grein fyrir störfum kjörbréfanefndar.

Öll kjörbréf eru gild. Rétt kjörnir fulltrúar með atkvæðisrétti á þinginu eru 151 frá 62 sveitarfélögum. Þá eru mættir 6 stjórnarmenn hjá sambandinu með málfrelsi og tillögurétt og aðrir fulltrúar með málfrelsi og tillögurétt eru samtals 62. Alls eru því

mættir til landsþings 218 fulltrúar. Að auki sitja þingið 11 gestir og 28 starfsmenn sambandsins. Seturétt á landsþingi eiga 152 fulltrúar frá 63 sveitarfélögum.

13. Gerð grein fyrir starfi umræðuhópa

Björn Ingimarsson bærstjóri í Múlaþingi og Björg Ágústsdóttir bærstjóri Grundarfjarðarbæjar, gerðu grein fyrir störfum Hóps 1 sem fjallaði um hlutverk sambandsins, samskipti við ríkið, tekjustofna og vinnumarkaðsmál.

Helstu áskoranir eru vanfjármögnun í þjónustu við fatlað fólk og kom fram að lögð verður sérstök ályktun fyrir fundinn. Aðrar áskoranir voru vinnubrögð og samráð milli ríkis og sveitarfélaga, og síðan breikkun og styrking tekjustofna sveitarfélaga.

Helsta umræðuefnið var vanfjármögnun í þjónustu við fatlað fólk. Einnig var talsvert rætt um þjónustuhlutverk sambandsins hvað varðar aukna upplýsingagjöf bæði í fjölmiðlum og til almennings. Þá var mikil umræða um Jöfnunarsjóð og aðferðafræði við úthlutun.

Þá var farið yfir þau markmið sem var breytt í meðförum hópsins og þau nýju markmið sem hópurinn telur að koma eigi inn í stefnumörkun sambandsins.

Theódóra S. Þorsteinsdóttir, Kópavogsbæ og Sævar Freyr Práinsson Akraneskaupstað, gerðu grein fyrir störfum Hóps 2 sem fjallaði um mannréttindi og lýðræði, nýsköpun og stafræna umbreytingu.

Mannréttindi: Öll markmiðin í stefnuskjali samþykkt. Þá var samþykkt að bæta við einu markmiði, 4.16 og viðbót við eitt markmið, 4.13. Þá var samþykkt að bæta við tveimur atriðum varðandi hlutverk sambandsins undir meginmarkmið og leiðarljós.

Helstu umræðuefnin voru íbúasamráð sveitarfélaga og nauðsyn þess að breiða út þekkingu meðal sveitarfélaga á handbók sambandsins um íbúasamráð og mikilvægi þess að ná til ungs fólks. Þá var rafræn kjörskrá og sú staðreynd að rafrænar kosningar séu ekki orðnar að veruleika til umræðu.

Stafræn umbreyting sveitarfélaga: Öll markmiðin í stefnuskjali samþykkt. Þá var tveimur markmiðum bætt við, 9.9 og 9.10.

Helstu umræðuefnin vörðuðu samstarf ríkis og sveitarfélaga um stafræna umbreytingu, hvernig miðlægur þjónustukjarni (e. center of excellence) geti þjónustað sveitarfélög í nærumhverfi þeirra með stafrænum leiðtogum og hvernig sá þjónustukjarni verði fjármagnaður. Þá var til umræðu sú gjá sem er á milli lítilla og stærri sveitarfélaga þegar kemur að stafrænni þróun þeirra.

Ásgerður K. Gylfadóttir bærstjóri Sveitarfélaginu Hornafirði og Ólafur Þór Ólafsson sveitarstjóri Tálknafjarðarhrepps, gerðu grein fyrir störfum Hóps 3 sem fjallaði um menntun og velferð barna og velferð fullorðinna.

Helstu umræðuefnin sneru að því að sambandið beiti sér fyrir skýrari ábyrgðarskiptingu og fái skýrari svör frá ríkinu. Talsvert var rætt um þreytu í samskiptum við ríkið. Vanfjármögnun í þjónustu við fatlað fólk var líka ofarlega á

baugi. Talsvert var rætt um málefni innflytjenda og flóttafólks þar sem ríkið þarf að vera í mun meira samráði og samtali við sveitarfélögin. Heildarendurskoðun á málefnum leikskóla og umfjöllun um að koma af stað umræðu um leikskólamálin og það samfélag sem við búum í. Nokkuð var rætt um heimild til reksturs framhaldsskóla og var samstaða um að fella það markmið út. Að lokum var talsvert rætt um mikilvægi og jafnvel lögfestingu félagsmiðstöðva sem hluta af menntakerfi barna og kom fram nýtt markmið um það efni.

Allnokkur ný markmið komu fram í umræðu hópsins. Þá var farið yfir þau markmið sem var breytt í meðförum hópsins.

Jón Björn Hákonarson Fjarðabyggð og Íris Róbertsdóttir Vestmannaeyjabæ gerðu grein fyrir störfum Hóps 4 sem fjallaði um skipulags- og húsnæðismál, umhverfis- og loftslagsmál, byggðamál, atvinnu og innviði.

Helstu áskoranir sem hópurinn fjallaði um sneru meðal annars að forgangsörðun verkefna þegar kemur að uppbyggingu á húsnæðismarkaði, rammisamning um húsnæðismál og fjármögnun framkvæmda, auk áskorana í tengslum við loftslagsbreytingar, úrgangsmál og innviðauppbyggingu.

Öll markmiðin í stefnuskjali voru samþykkt. Þá var 5 nýjum markmiðum bætt við undir kafla 6, 7 og 8. Auk þess voru gerðar umtalsverðar breytingar á markmiðum 6.10, 7.3, 8.4, 8.8, 8.9 og 8.13 og 8.16. Loks var hnykkt á nokkrum atriðum undir meginmarkmið og leiðarljós.

Helstu umræðuefni voru óstaðbundin störf, hvort markmið í umhverfismálum séu nógu metnaðarfull, forgangsörðun í samgöngum, vetrarþjónusta, tengivegir, almenningssamgöngur, vistvænar samgöngur, göngu- og hjólastígar, uppbygging ljósleiðarakerfisins, raforka og húshitun, jöfnun kostnaðar, hamfarasjóður og forræði gistináttaskatts. Þá var mikil samstaða um að endurskoða þurfi ferli við rammaáætlun og móta stefnu og lagaumhverfi um vindorku.

Þingforseti bauð fundarmönnum að taka til máls um störf umræðuhópa. Eftirfarandi þingfulltrúar tóku til máls undir þessum lið:

Hilda Jana Gísladóttir bæjarfulltrúi Akureyrarbæjar kom því á framfæri að nýlegar danskar rannsóknir sýni að 20-25% landsmanna eiga erfitt með að nýta sér stafrænar lausnir og þá fyrst og fremst aldrað fólk og jaðarsettir hópar. Tillaga um að setja inn í lýðræðiskaflann markmið um aðlögun að stafrænni umbreytingu.

Margrét Sanders bæjarfulltrúi í Reykjanesbæ taldi óeðlilegt að nefna eina starfsgrein sérstaklega þegar fjallað er um bætt kjör starfsfólks sveitarfélaga og lagði til að því sé sleppt að minnast sérstaklega á starfsfólk í velferðarþjónustu í þessu tilliti.

Jónína Brynjólfsdóttir forseti sveitarstjórnar í Múlaþingi ræddi um rafræna fundi sveitarstjórna. Hún benti á að lagagrein þess efnis að sveitarstjórnarfolk þurfi að sitja innan sveitarfélags á fjarfundum sé afar heftandi. Lögín þurfi að taka mið af breyttum tímum.

Lilja Magnúsdóttir benti á að skógrækt sé skilgreind sem landbúnaður og það að ætla sér að flokka land sem notað er til skógræktar annars vegar og landbúnaðar hins vegar myndi fela í sér gríðarlega vinnu fyrir sveitarfélög. Í þessu samhengi sé mikilvægt að hafa í huga að skógræktarland er sem slíkt sjálfbært þar sem nýjum trjám er plantað í stað þeirra sem eru nýtt. Öðru máli gegnir ef að skógræktarland er notað undir hús eða önnur mannvirki. Þetta sé umræða sem þurfi að taka mun lengra.

Finnur Yngvi Kristinsson sveitarstjóri Eyjafjarðarsveitar ræddi um markmið stefnumörkunar í vinnumarkaðsmálum þar sem sambandið á að stuðla að því að kjör starfsfólks sveitarfélaga verði samkeppnishæf sambærilegum störfum hjá ríki og á almennum vinnumarkaði. Hér þurfi að gæta þess að jöfnun feli ekki í sér mikla kostnaðaraukningu fyrir sveitarfélögin.

Afgreiðsla stefnumörkunar

Þingforseti lagði til að vísa tillögum umræðuhópa til stjórnar sambandsins til frekari úrvinnslu.

Umræður:

Íris Róbertsdóttir: Tók undir athugasemd Margrétar um að það sé óeðlilegt að nefna eina starfsgrein sérstaklega þegar fjallað er um bætt kjör starfsfólks sveitarfélaga og hvatti stjórn til þess að sleppa því að minnst sérstaklega á starfsfólk í velferðarþjónustu í þessu tilliti.

Tillagan borin upp til atkvæðagreiðslu og hún samþykkt með öllum greiddum atkvæðum og vísað til stjórnar sambandsins til fullnaðarafgreiðslu.

Heiða Björg Hilmisdóttir lagði fram tillögu að ályktun landsþings Sambands íslenskra sveitarfélaga 2022:

„Fjársveltur málaflokkur ógnar sjálfbærni sveitarfélaga

Fjárhagsstaða sveitarfélaga á Íslandi er grafalvarleg. Frá árinu 2019 hefur sveitarfélögum sem ekki uppfylla lágmarksviðmið um fjárhagslega sjálfbærni og eru undir eftirliti eftirlitsnefndar með fjármálum sveitarfélaga fjölgað úr 12 í 30. Vanfjármögnun vegna þjónustu við fatlað fólk er ein megin orsök fjárhagsvanda margra sveitarfélaga. Ítarleg greining starfshóps félagsmálaráðherra um rekstur málaflokks fatlaðs fólks sýnir að hallinn á málaflokknum árið 2020 nam 8.9 milljörðum króna. Ætla má að hallinn nemi nú um 12 til 13 milljörðum króna.

Í yfirstandandi viðræðum sveitarfélaga og ríkisins leggur Sambandið þunga áherslu á að fá fjárhagslega leiðréttingu frá ríkinu til að standa undir útgjöldum sveitarfélaga vegna þjónustu við fatlað fólk, en gríðarlegur vöxtur útgjalda er einkum til kominn vegna aukinna krafna í löggjöf og reglum um hærra þjónustustig. Mikilvægt er að niðurstaða viðræðna liggja fyrir eigi síðar en 1. desember 2022 og að sveitarfélögin fái þá strax leiðréttingu. Jafnframt lýsir Sambandið þeim vilja að teknar verði upp viðræður við ríkið um framtíðarfyrirkomulag og fjármögnun þjónustu við fatlað fólk.

Sveitarstjórnarlög kveða á um skyldu stjórnvalda að kostnaðarmeta þau verkefni sem sveitarfélögum er falið að sinna. Þjónusta við fatlað fólk er stórlega vanfjármögnuð af hálfu ríkisins og vegur að möguleikum sveitarfélaga til að ná sjálfbærni í rekstri. Enginn ávinningur er af því fyrir ríkið og samfélagið í heild að sveitarfélög reki verkefni með halla eða taki að sér ný verkefni sem ekki eru fjármögnuð.”

Ályktunin var samþykkt samhljóða.

14. Kosning 10 aðalmanna og 10 varamanna í stjórn

Kristinn Jónasson, formaður kjörnefndar, fór yfir það fyrir hönd kjörnefndar að engin mótframboð komu fram við tillögu nefndarinnar um aðal- og varamenn í stjórn sambands íslenskra sveitarfélaga.

Tillaga kjörnefndar um 11 aðalmenn og 11 varamenn í stjórn sambandsins er svohljóðandi en Heiða Björg hefur nú þegar verið kjörin sem formaður stjórnar í rafrænni kosningu:

Aðalmenn

Reykjavíkurborg

Heiða Björg Hilmisdóttir

Einar Þorsteinsson

Hildur Björnsdóttir

Suðvesturkjördæmi

Rósa Guðbjartsdóttir, Hafnarfjarðarkaupst.

Guðmundur Ari Sigurjónsson, Seltjarnarnesbæ

Norðvesturkjördæmi

Lilja Björg Ágústsdóttir, Borgarbyggð

Nanný Arna Guðmundsdóttir, Ísafjarðarbær

Norðausturkjördæmi

Freyr Antonsson, Dalvíkurbyggð

Jón Björn Hákonarson Fjarðabyggð

Suðurkjördæmi

Margrét Ó. A. Sanders, Reykjanesbær

Walter F. Kristjánsson, Flóahreppur

Varamenn

Dagur B. Eggertsson

Árelía Eydís Þorvaldsdóttir

Kjartan Magnússon

Hjördís Ýr Johnson, Kópavogsbær

Sigrún Sverrisdóttir, Hafnarfjarðarkaupst.

Einar Brandsson, Akraneskaupstaður

Álfhildur Leifsdóttir, Skagafjörður

Hafrún Olgeirsdóttir, Norðurþing

Sunna Hlín Jóhannesdóttir

Helgi Kjartansson, Bláskógabyggð

Ásgerður K. Gylfadóttir, Sveitarf. Hornafjörður

Þingforseti gaf orðið laust um tillögu kjörnefndar.

Theodóra S. Þorsteinsdóttir Kópavogsbæ ræddi að Kópavogsbær hefði áhuga á að eiga fulltrúa í stjórn sambandsins. Hún kallaði eftir gagnsæri og lýðræðislegri nálgun við tilnefningu í stjórn og að það mætti t.d. kalla eftir framboðum.

Ásdís Kristjánsdóttir bæjarstjóri í Kópavogsbæ fylgdi máli Theodóru eftir og velti því upp hvort ekki eigi að endurskoða þessa aðferðafræði. Um þetta bókaði bæjarráð Kópavogsbæjar á síðasta bæjarráðsfundi.

Alexandra Briem hjá Reykjavíkurborg tók undir að notaðar verði gagnsærri og lýðræðislegri aðferðir og hugað verði að fleiri flokkum en nú er gert.

Kristinn Jónasson í Snæfellsbæ steig í pontu og benti á að kjörstjórn væri falið ákveðið verkefni sem um gildir ákveðinn lagarammi. Ef breyta á lögum um kjör í stjórn þá þarf að breyta lögum og það er í valdi landsþingfulltrúa. Fram kom að fulltrúar í stjórn sambandsins eru ekki fulltrúar síns sveitarfélags í stjórn heldur allra sveitarfélaga.

Hilda Jana Gísladóttir hjá Akureyrarbæ þakkaði kjörnefnd fyrir þeirra störf og benti á að umræðan sé ekki gagnrýni á þeirra störf. Rifjaði upp ákall um lýðræði fyrir nokkrum árum og þá var stigið það skref að breyta kosningu formanns sem nú er lýðræðislegra. Og brýndi stjórnarmenn að mæta á fundi og boða varamenn ef þarf.

Pórdís Lóa hjá Reykjavíkurborg lýsti yfir ánægju með störf kjörnefndar í því umhverfi sem hún þarf að starfa fyrir. Stíga þarf þó fleiri skref í átt til lýðræðislegrar og gagnsærrar aðferðafræði við kjör stjórnar. Pórdís lagði fram eftirfarandi tillögu:

„Lagt er til að stjórn sambandsins hefji vinnu við að endurskoða samþykktir og umgjörð með uppstillingu og kosningu í stjórn sambandsins. Með það að markmiði að stuðla að góðum stjórnarháttum og tryggja gagnsæja, faglega og skilvirka stjórn. Horft verði til landshluta, fjölgun sveitarstjórnarfulltrúa, fjölgun flokka og lista um allt land.“

Tillaga kjörnefndar til nýrrar stjórnar sambandsins var borin upp til atkvæða og samþykkt með yfirgnæfandi meirihluta atkvæða. Einn þingfulltrúi greiddi atkvæði á móti.

Tillaga Pórdísar Lóu um endurskoðun samþykktar sambandsins var borin undir atkvæði. Tillagan var samþykkt með miklum meirihluta atkvæða.

15. Kjör í kjörnefnd sambandsins

Tillaga stjórnar til landsþings er að eftirtaldir skipi kjörnefnd sambandsins fyrir kjörtímabilið 2022-2026:

Kristinn Jónasson, bæjarstjóri Snæfellsbæjar,

Líf Magneudóttir, borgarfulltrúi,

Pálína Margeirsdóttir varabæjarfulltrúi í Fjarðabyggð,

Sabine Leskopf, borgarfulltrúi,

Ásgeir Sveinsson, bæjarfulltrúi í Mosfellsbæ og

Margrét Þórarinsdóttir, bæjarfulltrúi í Reykjanesbæ.

Tillaga stjórnar borin upp til samþykktar og samþykkt samhljóða.

16. Þingslit

Heiða Björg Hilmisdóttir, nýkjörinn formaður sambandsins reifaði það sem fram undan er fyrir nýskipaða stjórn, þakkaði fyrir þingstörf, þakkaði fráfarandi stjórn, þakkaði starfsmönnum sambandsins og fráfarandi stjórn og sleit landsþingi Sambands íslenskra sveitarfélaga.

Fundi slitið kl. 11:40.

Valgerður Freyja Ágústsdóttir

Óttar Freyr Gíslason